

KRYZYS FINANSOWY W WYBRANYCH PAŃSTWACH AZJI

Magdalena
Trzpił

KRYZYS FINANSOWY, POMIMO DZIAŁAŃ PODJĘTYCH PRZEZ STANY ZJEDNOCZONE I EUROPE, CORAZ SILNIEJ WPŁYWA NA TEMPO ŚWIATOWEGO ROZWOJU GOSPODARCZEGO. OBEJMUJE REGIONY, KTÓRE DOTYCHCZAS WYDAWAŁY SIĘ BYĆ POZA ZASIĘGIEM RECESJI.

Państwa azjatyckie chronione są przez silne podstawy gospodarcze, w tym duże rezerwy walutowe. Po kryzysie w Azji w latach 1997–1998 wprowadzono szereg mechanizmów ponadnarodowych, takich jak Inicjatywa Chiang Mai, dzięki której kraje ASEAN+3¹ mają dostęp do instrumentów pomocowych w utrzymaniu płynności. Jednak ze względu na silne powiązania ekonomiczne, w szczególności z rynkiem amerykańskim, również kraje azjatyckie stanęły w obliczu globalnego kryzysu.

Główną przyczyną spowolnienia jest malejący popyt na produkty eksportowane do Stanów Zjednoczonych i Europy oraz ogólnoświatowe negatywne trendy na rynkach finansowych, które w Azji doprowadziły między innymi do osłabienia walut narodowych i zachwiania ich płynności. Działania podjęte przez kraje azjatyckie, w tym interwencje banków centralnych na rzecz

1) Państwa ASEAN (*Association of South East Asian Nations*, Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej): Filipiny, Indonezja, Malezja, Singapur, Tajlandia, Brunei, Wietnam, Laos, Birma i Kambodża oraz Japonia, Chiny i Korea Południowa.

zapewnienia przepływu finansowego czy zwiększenie gwarancji rządowych dla depozytów bankowych, pozwalają jak dotąd na ograniczenie skutków globalnego kryzysu finansowego. Jednak pomimo tych mechanizmów, w obliczu pogłębiającej się zapaści na światowych rynkach liczba państw azjatyckich objętych recesją może ulec zwiększeniu. Niezależnie od skali kryzysu w Azji, wzrost gospo-

darczy w tym regionie w 2009 r. ulegnie spowolnieniu i oscylować będzie na poziomie 2,7 proc. (nie uwzględniając Chin i Indii), czyli o połowę mniejszym niż w latach poprzednich (tabela 1). Z kolei w 2010 r. spodziewany jest powrót do dynamicznego wzrostu. Uzależnia się go jednak od zwiększenia popytu na kluczowych dla Azji rynkach europejskim i amerykańskim.

Tabela 1. Prognozowany wzrost PKB państw Azji w 2009 r. i w 2010 r. (w proc.)

	2007	2008	2009	2010
<i>Azja (ogółem)</i>	8,1	5,3	2,7	5,2
<i>Kraje rozwinięte</i>	2,6	0,1	-2,2	0,8
<i>Japonia</i>	2,4	-0,3	-2,6	0,6
<i>Kraje (podmioty) rozwijające się</i>	10	7,0	4,2	6,4
<i>Hongkong</i>	6,4	2,8	-2,0	2,5
<i>Korea Południowa</i>	5,0	2,6	-4,0	4,2
<i>Singapur</i>	7,7	1,0	-4,9	1,9
<i>Tajwan</i>	5,7	1,5	-4,0	1,8
<i>Chiny</i>	13	9,0	6,7	8,0
<i>Indie</i>	9,3	7,3	5,1	6,5
<i>ASEAN-5</i>	6,3	5,4	2,7	4,1
<i>Indonezja</i>	6,3	6,1	3,5	4,0
<i>Malezja</i>	6,3	5,7	1,4	3,5
<i>Filipiny</i>	7,2	4,6	2,2	4,0

<i>Tajlandia</i>	4,9	4,0	1,5	4,0
<i>Wietnam</i>	8,5	6,2	4,8	5,8
<i>Kraje rozwijające się z wykluczeniem Chin</i>	7,3	5,2	1,7	4,8
<i>Kraje rozwijające się z wykluczeniem Chin i Indii</i>	6,0	3,7	-0,7	3,6

Źródło: Takatoshi Kato, Implications for Asia from the Global Financial Crisis and Policy Perspective, International Monetary Fund, 14.02.2009, s. 24, <http://www.imf.org/external/np/speeches/2009/pdf/021409.pdf>

KRAJE AZJATYCKIE OBJĘTE RECESJĄ

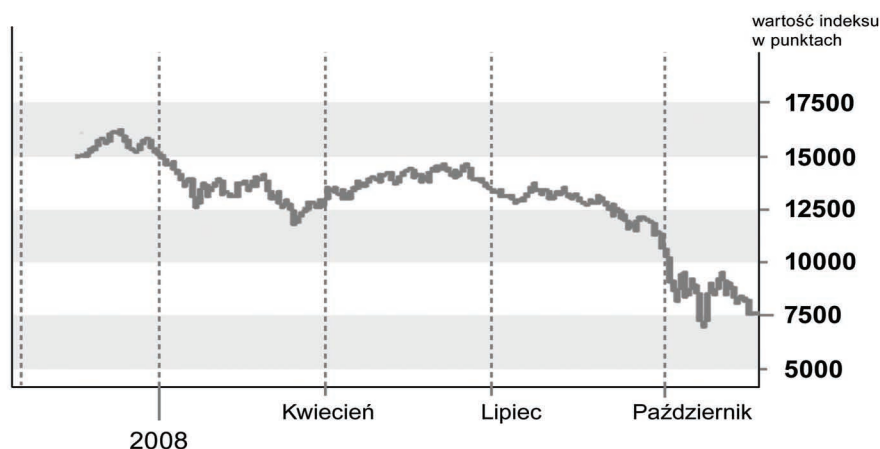
Globalny kryzys gospodarczy dotknął najbardziej rozwinięte państwa Azji. Dotychczas w stanie recesji oficjalnie znalazły się trzy kraje azjatyckie: Japonia, Hongkong i Singapur. Zagrożona nią jest także Korea Południowa. Pakistan z kolei stanął na skraju bankructwa, jednak kryzys finansowy jest tylko jedną z przyczyn zapaści gospodarczej tego państwa.

W Japonii, drugiej gospodarce świata, ujemny wzrost PKB w 2008 r., malejący eksport oraz zmniejszająca się liczba inwestycji

zagranicznych doprowadziły do największej ekonomicznej zapaści państwa od 2001 r. Wyraźne spadki odnotowała giełda tokijska (w tym indeks Nikkei-225, który w IV kwartale 2008 r. spadł o ponad 40 proc. w porównaniu z I kwartałem 2008 r.; wykres 1). Dotychczas władze w Tokio przekazały 70 mld USD na stabilizację gospodarki, jednak oczekiwania przedsiębiorców są znacznie większe. Prawdopodobne jest także obniżenie stóp procentowych do poziomu 0 proc. (obecnie 0,1 proc.) w sytuacji pogarszającej się kondycji japońskiej gospodarki i kontynuacji cięć stóp procentowych przez banki centralne innych państw².

2) Więcej zob.: *Japan's ailing economy set for further woes*, „Financial Times”, http://www.ft.com/cms/s/0/0f505170-b4d7-11dd-b780-0000779fd18e,dwp_uuid=518ce03a-2285-11dd-93a9-000077b07658.html, 17.11.2008.

Wykres 1. Indeks Nikkei-225

Źródło: Bloomberg, <http://www.bloomberg.com/apps/quote?ticker=NKY%3AIND>

Globalny kryzys finansowy, w tym spadek popytu na zakup towarów w Stanach Zjednoczonych i Europie, dotknął w Japonii przede wszystkim przemysł samochodowy, elektroniczny i maszynowy. Sześć z dziesięciu największych światowych producentów aut to firmy japońskie. Zanotowały one spadek eksportu o 65 proc., w tym sprzedaż samochodów do Stanów Zjednoczonych, największego odbiorcy japońskich aut, zmalała aż o 80 proc.³ Plasuje to przemysł samochodowy na pierwszym miejscu wśród sektorów najsilniej dotkniętych kryzysem w Japonii. Ogółem, eksport w styczniu 2009 r. spadł o 45 proc. w porównaniu

z analogicznym okresem 2008 r., co stanowi największe ograniczenie eksportu japońskiego od ponad pół wieku. Doprowadziło to do znacznego wzrostu deficytu w handlu zagranicznym, który na początku 2009 r. wyniósł 10 mld USD – rekordową w historii Japonii wartość⁴.

Hongkong, będący jednym ze światowych centrów finansowo-handlowych, dotkliwie odczuł skutki globalnego kryzysu ekonomicznego. Miasto jest siedzibą wielu międzynarodowych banków, które w obliczu recesji zapowiedziały masowe zwolnienia pracowników⁵. Wzrost PKB, który przed

kryzysem finansowym osędlował na poziomie 6-7 proc., w 2009 r. będzie ujemny.

W Singapurze wzrost PKB w 2008 r. był sześciokrotnie niższy od planowanego i wyniósł 1 proc. Stanowi to najwolniejsze tempo rozwoju od dekady.⁶

Sektor finansowy w Korei Południowej ma znacznie silniejsze powiązania z bankami w Stanach Zjednoczonych i Europie niż większość państw azjatyckich. Z tych względów, w celu uniknięcia recesji, rząd w Seulu wprowadza różnorodne środki wsparcia dla banków i przedsiębiorstw, dotkniętych kryzysem finansowym. Koreańskie władze przeznaczyły między innymi blisko 11 mld USD

na plan stymulujący gospodarkę, 7 mld USD na zakup obligacji w celu utrzymaniu płynności na rynku papierów wartościowych, a także zwiększyły poziom gwarancji rządowych dla depozytów bankowych⁷.

Pośrednio z globalnym kryzysem finansowym związana jest zapaść gospodarcza Pakistanu. Kraj ten, ze względu na złą sytuację bezpieczeństwa (i związany z nią odpływ inwestycji zagranicznych), brak reform ekonomicznych, wzrost cen ropy i żywności, znalazł się na skraju bankructwa. Wzrost PKB w 2008 r. wyniósł 3 proc. – w poprzednich latach był on dwukrotnie wyższy. Inflacja przekracza 25 proc., a wartość rupii w stosunku do USD uległa obniżeniu

3) Michiyo Nakamoto, *Japan's exports down 45% year on year*, „Financial Times”, http://www.ft.com/cms/s/0/88c8ed4-02f4-11de-b631-000077b07658.html?nclink_check=1, 25.02.2009.

4) *Japan posts record trade deficit in January*, „International Herald Tribune”, <http://www.ihl.com/articles/ap/2009/02/25/business/AS-Japan-Trade.php>, 25.02.2009.

5) Więcej zob.: S. Tucker, *HSBC in fresh job cuts in Hong Kong*, „Financial Times”, <http://www.ft.com/cms/s/0/33822c28-b575-11dd-ab71-0000779fd18e.html>, 18.11.2008.

6) Więcej zob.: S. Adam, *Singapore in recession*, Bloomberg, <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=20601087&sid=aCfJDzdRR1ls&refer=home>, 10.10.2008.

7) Więcej zob.: *South Korea in \$11bn economy plan*, BBC News, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/7705507.stm>, 3.11.2008.

o ponad 20 proc.⁸ Co więcej, w apogeum kryzysu w październiku 2008 r. rezerwy walutowe w połowie października 2008 r., szacowane na 4,5 mld USD, były w stanie pokryć zobowiązania importowe jedynie na sześć tygodni. W celu ratowania pakistańskiej gospodarki Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW) udzielił Islamabadowi 7,6 mld USD pożyczki. Kwota ta ma być przeznaczona na stabilizację i odbudowę sektora gospodarczego⁹. Wsparcia finansowego udzieliły też Pakistanowi Chiny.

SPOWOLNIENIE GOSPODARCZE CHIN I INDII

Chiny (Chińska Republika Ludowa, ChRL), najprężniej rozwijająca się gospodarka świata, w obliczu globalnego kryzysu ogłosiła plan, mający na celu stabilizację ekonomii. Do 2010 r. Pekin przeznaczy 586 mld USD na podtrzymanie wzrostu gospodarczego państwa, w tym sfinansuje projekty infrastrukturalne i restrukturyzacyjne, a także obniży podatki¹⁰. ChRL posiada również amerykańskie obligacje skarbowe o wartości blisko 600 mld USD, co plasuje ten kraj na pierwszym miejscu wśród zagranicznych wierzycieli skarbu USA¹¹. Pekin traktuje

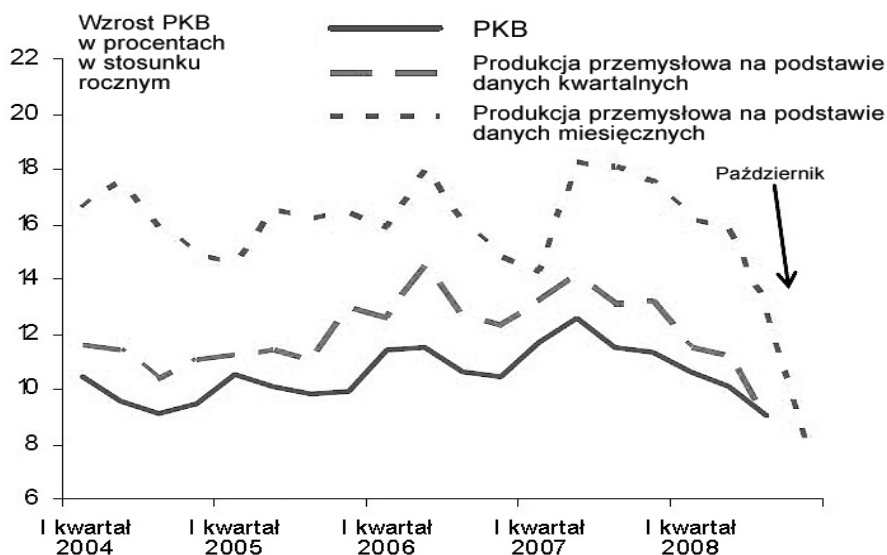
obligacje Stanów Zjednoczonych jako inwestycję, ale jednocześnie wspiera gospodarkę jednego ze swoich największych partnerów handlowych.

Pomimo zastosowanych mechanizmów pomocowych oraz mniejszej otwartości systemu finansowego, niż ma to miejsce w Europie czy USA, Bank Światowy przewiduje, że w 2009 r. wzrost PKB Chin zmaleje z prognozowanych w czerwcu 2008 r. 9,2 proc. do około 7 proc. Dla porównania, w 2007 r. wartość ta wynosiła blisko 12 proc. W 2008 r. PKB wyniósł 9 proc. (najniższy wskaźnik od 5 lat; wykres 2)¹². Należy ponadto zaznaczyć, że prognoza Banku Światowego na 2009 r. zakłada kompleksową realizację planu stymulującego gospodarkę, co pozwala sądzić, że dane te mogą jeszcze ulec korekcie.

Spadek indeksu spowodowany jest przede wszystkim malejącym eksportem (wykres 3), stanowiącym filar gospodarki Państwa Środka.

Warto zauważyć, że ze względu na specyfikę chińskiej gospodarki (szybki ekstensywny przyrost PKB, który nie ma silnych i trwałych podstaw instytucjonalnych) zmniejszenie tempa wzrostu do 5–6 proc. może spowodować znaczące problemy

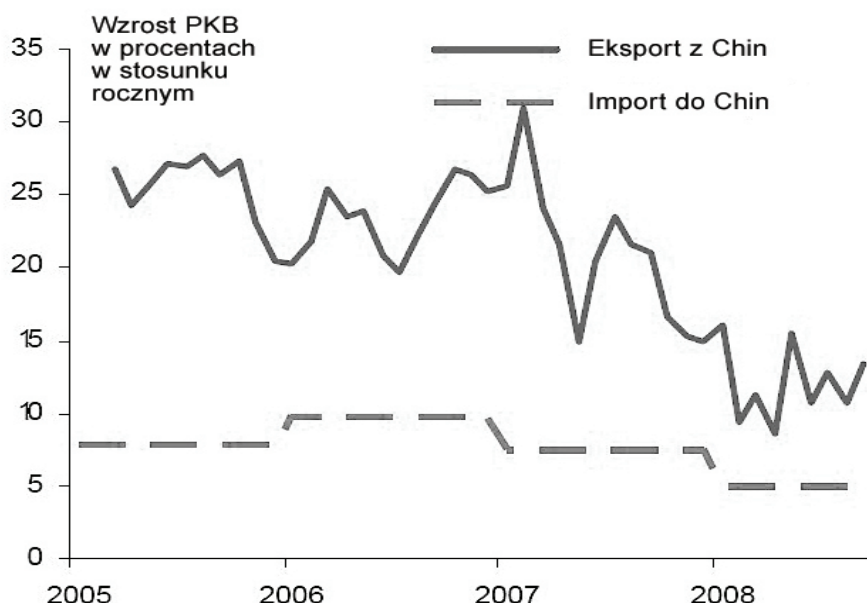
Wykres 2. PKB Chin (2004–2008)

Źródło: *China Quarterly Update*, World Bank, http://siteresources.worldbank.org/INTCHINA/Resources/Quarterly_December_2008.pdf, 25.11.2008, s. 3.

- 8) Więcej zob.: D. Markey, *For Pakistan, a Global Downturn Adds to Woes*, Council on Foreign Relations, <http://www.cfr.org/publication/17803/>, 18.11.2008.
- 9) Więcej zob.: *Pakistan gets \$7,6 Billion Loan from IMF*, International Monetary Fund, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2008/CAR112408C.htm>, 24.11.2008.
- 10) Więcej zob.: Y. Hang, *More scope for growth in China*, East Asia Forum, <http://eastasiaforum.org/2008/11/10/more-scope-for-growth-in-china/>, 10.11.2008.
- 11) Więcej zob.: J. Brinsley, R. Christie, *China passes Japan as biggest U.S. Treasuries holder*, Bloomberg, <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=a1HcUpkbu5n8>, 18.11.2008.
- 12) Więcej zob.: *China Quarterly Update*, World Bank, http://siteresources.worldbank.org/INTCHINA/Resources/Quarterly_December_2008.pdf, 25.11.2008.

Wykres 3. Wskaźnik eksportu Chin(2005–2008)

Źródło: *China Quarterly Update*, op. cit.

społeczno-ekonomiczne czy wręcz początek recesji. W opinii ekspertów, roczny wzrost PKB na poziomie 9 proc. jest niezbędny do utrzymania obecnego poziomu funkcjonowania chińskiej gospodarki¹³.

Kryzys w Państwie Środka dotknął przede wszystkim producentów takich towarów eksportowych, jak tekstylia, obuwie i zabawki. W prowincji Guandong, będącej największym ośrodkiem przemysłowym w Chinach (odpowiada za ponad 12 proc. dochodów państwa), spowolnienie gospodarcze jest

najsilniej odczuwalne¹⁴. Wobec malejącego popytu fabryki zmuszane są do zwolnień, ograniczenia produkcji i zaprzestania lub zawieszenia działalności. Szacuje się, że połowa chińskich producentów zabawek oraz 1/3 wytwórców obuwia ogłosiła w 2008 r. bankructwo. W celu uniknięcia dalszego pogłębiania się kryzysu Pekin objął eksporterów tekstyliów programem pomocowym, zakładającym między innymi obniżenie podatków, łatwiejszy dostęp do kredytów i przekazanie funduszy na modernizację fabryk. Z drugiej jednak

strony niektóre sektory przemysłu (w tym maszynowy) odnotowują ciągły wzrost eksportu¹⁵.

Pomimo spodziewanego spowolnienia gospodarczego wielu ekonomistów dostrzega pozytywne aspekty globalnego kryzysu dla ekonomii Chin. Dotychczas społeczność międzynarodowa wysuwała oskarżenia pod adresem Pekinu, dotyczące przede wszystkim zbyt silnego oparcia gospodarki na eksporcie przy jednoczesnym ograniczaniu wydatków krajowych¹⁶. Tymczasem ogłoszony przez Pekin plan stymulujący wzrost ekonomiczny może stanowić punkt zwrotny dla rozwoju i kształtu gospodarki Chin, dotąd zorientowanej na eksport. Poprzez realizację krajowych

projektów strukturalnych większa uwaga będzie poświęcona wewnętrznemu rozwojowi, co zapewne ograniczy też zależność Państwa Środka od zagranicznych rynków¹⁷.

Indie, podobnie jak Chiny, notują spowolnienie gospodarcze. Z kilku jednak względów ich możliwości powrotu do stabilnego rozwoju są większe w porównaniu z innymi rozwijającymi się gospodarkami. Przede wszystkim indyjski sektor finansowy nie jest ściśle powiązany z innymi systemami za granicą. Dotychczas żaden z banków w Indiach nie został w sposób znaczący dotknięty światowym kryzysem. Także waluta narodowa – rupia – nie jest w pełni konwertowana, co zabezpiecza ją przed wahaniami wartości¹⁸.

13) Więcej zob.: N. Roubini, *The Rising Risk of a Hard Landing in China: The Two Engines of Global Growth – U.S. and China – are Stalling*, „Japan Focus”, <http://www.japanfocus.org/products/details/2940>, 10.11.2008.

14) Więcej zob.: *Reflating the dragon*, „The Economist”, http://www.economist.com/world/asia/displaystory.cfm?story_id=12606998, 13.11.2008.

15) Więcej zob.: R. Hsiao, *Global Crisis Presents Challenges and Opportunities for China's Economic Reform*, „China Brief”, Jamestown Foundation, http://www.jamestown.org/china_brief/article.php?articleid=2374481, 23.10.2008.

16) Więcej zob.: *Reflating the dragon*.

17) Więcej zob.: S. Elegant, *A New deal for China?*, „The Time”, <http://www.time.com/time/world/article/0,8599,1857867,00.html>, 10.11.2008.

18) Więcej zob.: R. Jha, *India: Confronting the global financial crisis*, East Asia Forum, <http://eastasiaforum.org/2008/11/15/india-confronting-the-global-financial-crisis/>, 15.11.2008.

Negatywne skutki globalnego kryzysu dotknęły jednak giełdy w Indiach. Zagraniczni inwestorzy w celu pokrycia strat na innych rynkach masowo wyprzedawali swoje udziały w indyjskich spółkach (łącznie wartość sprzedanych aktywów wyniosła 10 mld USD). Giełda w Bombaju w 2008 r. zanotowała blisko 50-procentowy spadek notowań¹⁹.

Najbardziej niepokojącym zjawiskiem dla Indii jest malejący eksport, który w 2008 r. spadł o kilkanaście proc. w porównaniu z 2007 r.²⁰ Powodem jest niższy popyt na głównych indyjskich rynkach zbytu: Stanach Zjednoczonych, Unii Europejskiej i Japonii. Eksport stanowi około 1/3 PKB państwa, dlatego utrzymujący się niski popyt na rynkach zagranicznych może obniżyć prognozę pięcioprocentowego wzrostu PKB w 2009 r. Tymczasem ocenia się, że Indie powinny utrzymać wzrost gospodarczy na poziomie 8-9 proc., by móc kontynuować polityki ograniczania ubóstwa i rozszerzania rynku pracy²¹.

Negatywne skutki spadku eksportu objęły przede wszystkim przemysł tekstylny Indii, który przeprowadza masowe zwolnienia. Nakłada się na to wcześniejsza redukcja zatrudnienia w 2008 r.,

spowodowana między innymi rosnącymi cenami energii i malejącym popytem na towary indyjskie w krajach rozwijających się, do których trafia 55 proc. eksportowanych tekstyliów. W sumie, w sektorze tekstylnym, pracę straci około 1,5 mln osób.

WNIOSKI

Objęcie globalnym kryzysem finansowym państw Azji pokazuje duże uzależnienie tego regionu od rynku amerykańskiego i europejskiego. Skuteczna polityka państw Azji oraz ich silne podstawy gospodarcze wprowadzone po kryzysie ekonomicznym pod koniec XX wieku mają szansę ograniczyć skalę globalnej recesji w regionie. Ponadto, jeśli wziąć pod uwagę wkład krajów azjatyckich w światowy wzrost gospodarczy, zastosowane mechanizmy rządów państw regionu będą mieć także wpływ na stan globalnej ekonomii.

Kryzys w Azji najsilniej dotknął Singapur i Hongkong, czyli centra finansowe regionu. Dotychczas, dzięki silnym powiązaniom z rynkiem finansowym za granicą, notowały one wysoki wzrost gospodarczy. Obecnie zależność ta doprowadziła je do stanu recesji.

Paradoksalnie, większa kontrola państwowa nad rynkiem finansowym w Chinach i Indiach zmniejszyła skutki globalnego kryzysu w tych państwach. Ten stan może jednocześnie potwierdzać argumenty przeciwników pełnej liberalizacji sektora finansowego.

Kryzys globalny może mieć pozytywne implikacje dla państw dotąd opierających się na eksporcie i ograniczających inwestycje krajowe, w tym szczególnie Chin. Społeczność międzynarodowa od lat zachęcała Pekin do wprowadzenia zmian w wewnętrznej polityce gospodarczej. Elementem, który zmusił chińskie władze do reform, okazało się jednak dopiero zagrożenie recesją. Kryzys finansowy stał się powodem włączenia państw azjatyckich (Indii, Chin) do globalnych pod-

miotów finansowych, w tym Forum Stabilności Finansowej, dotychczas zarezerwowanego dla najbogatszych, zachodnich państw świata.

Jeśli Stany Zjednoczone nie będą w stanie zwalczyć skutków kryzysu, a Chiny zdołają utrzymać wzrost gospodarczy na wysokim poziomie, to realne jest prześcignięcie gospodarki amerykańskiej przez chińską szybciej, niż dotychczas sądzono (czyli w trzeciej dekadzie XXI wieku).

Globalne problemy gospodarcze w perspektywie średnio- i długoterminowej mogą mieć największe reperkusje dla państw będących na drodze rozwoju, a nie – jak dotąd sądzono – dla krajów najbogatszych²². Kryzys dotknie bowiem przede wszystkim najbiedniejsze

19) Więcej zob.: A. Segal, *For India, crisis brings some pain with long-term opportunities*, Council on Foreign Relations, http://www.cfr.org/publication/17741/for_india_crisis_brings_some_pain_with_longterm_opportunities.html, 13.11.2008.

20) Więcej zob.: J. Fontanella-Khan, *Indian textile industry feels the crunch*, „Financial Times”, <http://www.ft.com/cms/s/0/6c2e209e-b82a-11dd-ac6d-0000779fd18c.html>, 22.11.2008.

21) *India sees growth at six-year low*, „Financial Times”, http://www.ft.com/cms/s/0/bd42d3d8-f69b-11dd-8a1f-0000779fd2ac,dwp_uuid=4e17109c-9c81-11da-8762-0000779e2340.html, 09.02.2009

22) Wnioski takie prezentuje zarówno Bank Światowy (w dokumencie wydanym po szczycie G-20 w listopadzie 2008 r. w Waszyngtonie), jak i ośrodki analityczne, w tym Council on Foreign Relations. Więcej zob.: *G20: Global Financial Crisis: Responding Today*,

warstwy społeczne poprzez zwiększenie liczby osób żyjących na skraju ubóstwa. Do grona państw, którym grozi taka sytuacja, należą między innymi Chiny i Indie.

Niepokoje społeczne, spowodowane pogłębiającym się kryzysem gospodarczym, mogą stanowić dodatkowy czynnik destabilizujący sytuację wewnętrzną państw regionu.

Konsekwencje mogą być szczególnie odczuwalne w Pakistanie, gdzie obniżenie poziomu bezpieczeństwa zarówno wpłynie negatywnie na konflikt z Indiami, jak i ograniczy wsparcie Islamabadu w globalnej walce z terroryzmem, w tym misji afgańskiej. Spowolnienie gospodarcze będzie także zapewne oddziaływało na wynik wyborów parlamentarnych w Indiach w 2009 r.

Securing Tomorrow, World Bank, <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/NEWS/0,,contentMDK:21972885~pagePK:64257043~piPK:437376~theSitePK:4607,00.html>, 15.11.2008; *Emerging Markets, Converging Fears*, Council on Foreign Relations, http://www.cfr.org/publication/17669/emerging_markets_converging_fears.html, 06.11.2008.